

ІДЕЇ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У КИТАЙСЬКОМУ ТА ЯПОНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРИ

У статті розглядаються ідеї естетичного виховання, які знаходять відбиток у китайському та японському фольклорі, звертається увага на їх спрямованість на досягнення виховного ідеалу через формування різних елементів естетичної культури особистості.

Ключові слова: *виховний ідеал, ідеї естетичного виховання, народні традиції виховання, естетичне виховання, естетична культура особистості, фольклор.*

В статье рассматриваются идеи эстетического воспитания, которые находят отражение в китайском и японском фольклоре, обращается внимание на их направленность на достижение воспитательного идеала с помощью формирования разных элементов эстетической культуры личности.

Ключевые слова: *воспитательный идеал, идеи эстетического воспитания, народные традиции воспитания, эстетическая культура личности, фольклор.*

The article deals with the ideas of aesthetic education in the Chinese and Japanese folklore, their focus on achieving the ideal of education through the formation of different elements of aesthetic culture of the personality.

Keywords: *the ideal of education, ideas of aesthetic education, folk traditions of education, aesthetic education and aesthetic culture of the person, folklore.*

Постановка проблеми. У сучасній українській та закордонній педагогічній науці пріоритетним напрямком розвитку вважається полікультурне виховання молоді людини, вироблення в неї толерантності, поваги до національних культур інших народів. Важливу роль у становленні полікультурності молоді відіграє естетична культура суспільства, яка впливає на формування елементів естетичної культури молоді особи. Становлення естетичної культури дитини починається у процесі соціалізації молоді людини у сім'ї через традиційні засоби, методи, форми виховання.

Орієнтація сучасної освіти на оновлення змісту естетичного виховання дитини потребує перегляду пріоритетів у галузі культури та мистецтва.

Вічними цінностями залишаються надбання народної педагогіки, яка звертається до фольклору з метою виховання дітей, зокрема естетичного. Застосування традиційних засобів, методів, форм виховання сприяє становленню в молоді естетичної свідомості, естетичної діяльності згідно кращих традицій національної культури, яка останнім часом відчуває руйнуючий вплив масової культури, здебільшого позбавленої національних культурних традицій. До національних культурних традицій постійно звертаються китайські та японські педагоги у процесі естетичного виховання учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем естетичного виховання займались Дрьомов О. К., Еренгрос Б. А., Киященко М. І., Кушаєв Н. А., Лихачов Б. Т., Печко Л. П., Таборідзе М. Д., Толстих В. І., Шевченко Г. П., Шуртаков Т. В.; становлення естетичного ідеалу як складової естетичної культури особистості досліджували Джидарьян І. А., Комарова А. І., Шингаров Г. Х. На виховний потенціал народної педагогіки звертали увагу Ващенко Г. Г., Виноградов Г. С., Духнович О. В., Русова С. Ф., Сухомлинський В. О., Ушинський К. Д. Деякі питання формування елементів естетичної культури засобами народної педагогіки знайшли відбиття у працях таких науковців, як Волков Г. Н., Лисенко Н. В., Мосіяшенко В. А., Стельмахович М. Г., Сявавко Є. І., Тимофієнко Ю. В. тощо. Окремі аспекти організації естетичного виховання Китаю та Японії висвітлені в роботах Железняк О. М., Озерської О. Ю., Салімової К. І., Троєльнікової Л. О. Аналіз наукової літератури з проблеми показав, що китайський та японський досвід застосування народних традицій з метою формування естетичної культури підростаючих поколінь не знайшов цілісного висвітлення в науковій літературі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Виявлення виховного потенціалу фольклору китайців та японців через окреслення в ньому відбитку ідей естетичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж сторіч виховним ідеалом цивілізованого суспільства вважається фізична і моральна досконалість людини. Проте, вимоги сучасного суспільства значно відрізняються від минулих. «Педагогічна система кожної історичної епохи, — пише академік М.

Г. Стельмахович, - висуває свій актуальний на той час, відомий образ людини. Кардинальні зміни в житті суспільства вносять відповідні корективи у виховний ідеал» [5; 50]. Історичний розвиток виховного ідеалу став предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких можна назвати М. І. Емерсон. Дослідниця констатує розвиток виховного ідеалу від передачі учням «простих граматичних і математичних знань», формалістичного виховного підходу, до всебічного розвитку особистості [7; 66].

Найбільш глибоко ідеал національного виховання розкритий у працях українського педагога Г. Г. Ващенка. В основному розуміння ідеалу національного виховання вчений зводить до загальнолюдських і національних цінностей, що є духовним надбанням народу. Формування досконалої людини, на думку Г. Н. Волкова є провідною ідеєю народної педагогіки. «Найпереконливішим і найбільш яскравим свідченням того, що людина є «найвище, найдосконаліше творіння», слугує її постійне і непереборне прагнення досконалості», - пише етнопедagog [3]. Сучасне суспільство відчуває потребу в естетично розвиненій, творчій особистості. Тому вивчення традицій естетичного виховного ідеалу дитини, його відбитку в різних засобах етнопедagogіки вбачається перспективним для вирішення проблем естетичного виховання, формування естетичної культури особистості.

Характеристика традиційного виховного ідеалу виявилась привабливою для китайських та японських педагогів, причиною стало поширення міжнародних зв'язків між різними країнами світу, процеси глобалізації, урбанізації, мінливість політичних, економічних процесів, що тривають у світі. Все вищезазначене зумовило необхідність орієнтації освіти на формування естетично розвиненої особистості, обізнаної на особливостях національних культур різних народів.

Японські педагоги констатують певні негативні риси у сучасній молоді, до яких відносять «знуцання у школі», «зайву вагу», «чисельні пропуски занять» [9]. І китайські педагоги відчувають тривогу. У Китаї педагоги спостерігають підвищення рівня розбещеності дітей, що зумовлено державною політикою «однієї дитини» [3]. Обожнювання єдиної дитини батьками,

вседозволеність мало сприяють гармонійному розвитку молоді.

Поновлення інтересу до навчання, дотримання правил здорового способу життя, виховання поваги до однолітків і дорослих східні педагоги намагаються досягти різними способами, зокрема, підвищенням якості освіти, переорієнтацією завдань виховання, залученням до своїх «національних культурних цінностей» та цінностей інших народів світу, впровадженням принципу «освіта протягом життя», виробленням потреби у «самовдосконаленні», оновленням змісту, форм і методів естетичного виховання [3], [9]. У процесі естетичного виховання відбувається становлення естетичної культури особистості, що передбачає формування естетичної свідомості, потребу в естетичній діяльності. Як відомо, відбиток народних поглядів на ідеальну, естетично розвинену, творчу людину закріплений у фольклорі.

Фольклор, на думку Г. С. Виноградова, В. Я. Проппа, М. Г. Стельмаховича, Є. І. Сявавко, впливає на виховання молоді особи з раннього дитинства. Усна народна творчість на підсвідомому рівні через окремих представників народу здійснює виховання дітей, тому народне мистецтво сприяє формуванню естетичної культури дитини, що відповідає естетичній культурі суспільства. Фольклор відіграє важливу роль в усвідомленні педагогами виховного ідеалу, суттєво впливає на формування естетичної культури учнів. Сучасні науковці визначають поняття «фольклор» як народну творчість, яка характеризується орієнтацією на народні традиції, колективною творчою думкою, універсальністю мови народного мистецтва, що втілюється в народній творчості.

Під народною творчістю розуміється «художнє, народне мистецтво, фольклор, художня творча діяльність» [1; 271]. Серед видів народної творчості вчені виділяють народну поетичну творчість - масову, мовну, художню творчість народу (народну поезію, фольклор) [1; 271]. У давні часи народна поетична творчість більшості народів містила трудові й обрядові пісні, пізніше виникають чарівні побутові казки, казки про тварин, архаїчний епос. Традиційно до фольклору відносять колискові, загадки, прислів'я, міфи, казки,

де представлені яскраві художні традиційні образи, що передають естетичний досвід поколінь та знання.

Яскравим зразком усної художньої творчості, безумовно, вважається колискова. З Півночі Китаю походить колискова «Мама Хао», що стала відомою, улюбленою колисковою у більшості китайських родин [8].

Mama Hao (Mandarin)

Shi shang zhi you mama hao

You ma de hai zi xiang ge bao.

Tou jin mama de huai bao

Xin fu xiang bu liao.

Shi shang zhi you mama hao

Mei ma de hai zi xiang ge cao

Li kai mama de huai bao

Xin fu na li zhao.

English translation:

Only Mama is the best in all the world

With a mama, you have the most valued treasure.

Jump into mama's heart and

You have endless happiness.

Only Mama is the best in all the world

Without a mama you are like a piece of grass,

Away from mama's heart,

Where will you find happiness?

Український переклад:

Кращої за маму немає нікого.

Знаходитись біля матусі –

найдорожчий скарб.

У маминих обіймах пізнаєш
щастя.

Тільки матуся - найкраща у світі.

Без неї ти наче бур'ян у полі.

Де шукатимеш щастя,

Коли підеш від неї?

Традиційна японська колискова «Hushabye, Hushabye!» відома по всій Японії [8].

Hushabye, Hushabye!

Hushabye, Hushabye!

My good Baby, Sleep!

Where did my boy's baby-sitter go?

Beyond that mountain, back to her home.

As a souvenir from her home,

what did you get?

A toy drum and a sho flute.

Тихо, тихо!

Мій малюк, засинай!

Куди поділась твоя няня?

Пішла за гори додому.

Що ж ти отримаєш

на гостинець від неї?

Іграшковий барабан та флейту шо.

Народні китайська та японська колискові змалку створюють незабутній художній образ, який дитина буде пам'ятати все життя. Ритм, мелодійність, інтонація голосу матері приносить дитині естетичне задоволення, викликає в неї естетичну сприйнятливність, на основі якої виникають естетичні почуття.

Не залишають байдужою дитину старшого віку й народні прислів'я, в яких відбивається виховний ідеал людини. Прислів'я наповнені художніми образами, порівняннями, наприклад: «Без квітів - немає затишку» (китайське прислів'я) [4; 56]. «Чоловік - сосна, жінка - гліцинія» (японське прислів'я) [6]. Цей вид фольклору розвиває у дитини уяву, формує естетичні якості особистості. У китайських та японських прислів'ях міститься образ «благородного чоловіка», «мудреця» - зразок для наслідування. Прислів'я, що наповнені образами тварин (дракона, вовка, тигра, лебедя, жаби - у китайських, горобця, змії, коропа, окуня - в японських прислів'ях) указують учням приклад правильної поведінки. Для японських прислів'їв характерний філософський, естетичний зміст більш, ніж для китайських. Вони передають неповторне почуття мінливості світу, постійного очікування змін у житті людини, у чому вбачається своєрідна естетичність. Як у китайських, так і в японських прислів'ях постійно присутній образи об'єктів природи - сонця, річки, моря, океану, гір, лісу, квітів, дерева. У такий спосіб східні педагоги формують в учнів естетичне ставлення до об'єктів природи.

У прислів'ях закріплені педагогічні ідеї щодо виховання дітей, їхньої цінності для батьків. Наприклад: «Знання - скарб». «Краще навчати сина, ніж залишити йому купу золота» (китайські прислів'я) [4; 67]. «Людина - найцінніше у світі». «Не важливо, хто дав життя, важливо, хто виховав» (японські прислів'я) [6]. Отже, у дитини виробляється потреба покращувати себе, своє життя, що уможливлюється через усвідомлення естетичних категорій «гармонія», «краса», «досконалість». На основі отриманих знань і досвіду перед дитиною окреслюється коло філософських проблем, вирішуючи які вона розвиває форми естетичної діяльності, вдосконалює свій спосіб і стиль життя, мислення й самосвідомість.

Самосвідомість, естетичну свідомість, інші елементи естетичної куль-

тури людини східні педагоги розвивають через сприйняття народної казки. Художня мова китайської казки «Чому сонце сходить, коли півень співає?» змальовує персоніфікований образ сонця, наче у сонця є серце, тому його можна вмовити як людину зійти на небо [6]. Так, в учнів виникає естетичне задоволення від почутого опису подій казки, розвивається естетична уява, формуються естетичні смаки у процесі обговорення казки, відбувається естетичне спілкування, в ході якого виробляється естетичний ідеал. Китайська народна казка «Пензлик майстра» формує у дитини потребу в естетичній діяльності зі створення системи естетичних цінностей [6].

Японська народна казка, як і китайська, вчить дитину бачити в естетиці довкілля, в естетиці стосунків людей духовне благородство, доброту, сердечність. Казка «Криниця молодості» дає розуміння внутрішньої і зовнішньої краси людини. У казці прагнення старої жінки повернути молодість привело її до чарівного джерела, де вона перетворилась на дитину. За безглузде бажання жінку було покарано [6]. В іншій японській казці «Урашима й черепаха» рибалка, врятував черепаху, за свій благородний вчинок отримав винагороду, а потім став великим митцем [6]. Засобами народної казки у дітей виробляється естетична потреба у прослуховуванні художнього твору кілька разів, обговоренні сюжету казки, вчинків головних героїв, формується естетичний ідеал. Останній відбиває уявлення людини про вищу форму досконалості, естетичний ідеал покликаний викликати в людини потребу жити й творити за законами естетики.

Фольклору, як усній народній творчості, притаманна синтетична форма, що дозволяє пов'язати його, наприклад, театром. Органічно поєднаний з усною народною творчістю, народний театр народився в глибокій давнині в ігровій діяльності, що супроводжувала мисливські та сільськогосподарські свята, які містили елементи перевтілення. Театралізація дійства присутня в календарних і сімейних обрядах. Потужна для естетичного виховання національна традиція зберігається досі у виставах театрів Но, Кьоген, Кабукі, Дзьорурі, Бунраку, Йосе, якими зазвичай супроводжується проведення національних свят. Постановка п'єс за мотивами фольклору обов'язково, як стверджують науковці,

супроводжується народним обрядовим танцем й музичним оформленням [1; 273]. Світ театру створює естетичне середовище, яке сприяє вихованню естетичних почуттів, смаків і розвитку естетичної діяльності дитини, відповідно, розвитку естетичної культури особистості.

Ідеї естетичного виховання у китайському та японському фольклорі знайшли відбиток у народних обрядах, ритуалах, календарних святах, які залишають у душі дитини глибокий слід краси. Традиційні, щорічні свята надають дитині та дорослому так необхідне почуття стабільності, наступності й довготривалості життя. Підготовка і проведення національних свят - буддійського ритуалу вшанування предків О-бон, Свята хлопчиків (День ірисів у травні), Свята дівчаток (День ляльок у березні), Свята «Сітігосан» (у листопаді), Свята квітів, в яких діти обов'язково беруть участь, формують в них стійку естетичну потребу, розвивають естетичну сприйнятливість, на основі чого вдосконалюються естетичні смаки дитини.

У перший день китайського календаря (Свято Весни) відбувається святкування китайського Нового року. На думку китайців, цього дня починається весна, пробуджується природа, оживають земля і паростки життя, що зберігаються нею. У тісному родинному колі запалюють пахощі та запускають фейєрверки, які покликані відлякувати злих духів. З лютого в провулку Дунсибатяю району Дунчен (Пекін) два вибраних жителями району «весняних чергових» (китайською «Чинювники Весни», а також діти з червоними паперовими пов'язками на голові, зробленими у вигляді ієрогліфа зі значенням «весна», проходять вулицями, голосно сповіщаючи про початок Весни і вітаючи її прихід.

Свято драконівських човнів («Свято двох п'ятірок»), Свято закоханих («Свято двох сімок»), Свято середини осені (Свято врожаю) вважаються найбільш розповсюдженими святами народного календаря. Ці свята є барвистою, емоційною формою залучення дітей до соціального життя, до національних культурних традицій, формою прилучення до краси, до символічної мови ритуалу, до естетичного сприйняття світу.

Висновок. До ідей естетичного виховання у китайському та японському

фольклорі відносять всебічний розвиток дитини, її внутрішню і зовнішню красу, естетичність думок та вчинків, дотримання канонів естетики ритуалу в поведінці. Перспективами вивчення даної проблеми може бути з'ясування умов творчої самореалізації дитини у різних видах традиційної естетичної діяльності.

Література

1. Большая Советская Энциклопедия. (В 30 томах.) / Гл. ред. А. М. Прохоров. - М.; Ульяновск-Франкфурт: «Советская Энциклопедия», 1977. - Т. 27. - 624 с.
2. Волков Г. Н. Этнопедагогика / Геннадий Никандрович Волков. - М.: Издательский центр «Академия», 1999. 168 с.
3. Закон про освіту Китайської Народної Республіки (18 березня 1995) [Електронний ресурс]. - Режим доступу до матеріалів : // <http://www.chinastudy.ru>.
4. Китайські прислів'я та приказки / Упор. В. О. Мясников; [перекл. з кит. І.К.Чирко]. - К.: Дніпро, 1984. - 118 с.
5. Стельмахович М. Г Теорія і практика українського національного виховання / Мирослав Гнатович Стельмахович. - Івано-Франківськ, 1996. - 179 с.
6. Ancient Tales and Folk-Lore of Japan, by Richard Gordon Smith / [Електронний ресурс]. - Режим доступу до книги: <http://onlinebooks.library.upenn.edu>.
7. Emerson M. I. The Evolution Of The Educational Ideal / Mabel Irene Emerson [Електронний ресурс]. - New York: Houghton Wifflin Company, 1914. - 204 с. - Режим доступу до книги : <http://www.openlibrary.org>.
8. Cradle Song / [Електронний ресурс]. - Режим доступу до матеріалів: http://en.wikipedia.org/wiki/Northeastern_Cradle_Song.
9. White Paper (Матеріали державної Концепції Освіти Японії) / [Електронний ресурс]. - Режим доступу до матеріалів: <http://www.mext.go.jp>